

Skipulagsstofnun
Borgartún 7b
105 Reykjavík

Reykjavík, 3. maí 2024
UST202404-059/R.K.
10.05.00

Efni: Umsögn - Matsskyldufyrirspurn - Bætt nýting gufu til orkuvinnslu í Peistareykjastöð

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 3. apríl sl. þar sem óskað er umsagnar Umhverfisstofnunar um hvort og á hvaða forsendum ofangreind framkvæmd skuli háð mati á umhverfisáhrifum.

Framkvæmdarlýsing

Landsvirkjun hyggst auka raforkuframleiðslu á Peistareykjum með því að nýta umfram háþrýstagufu til raforkuframleiðslu sem nú tapast úr vinnslurás stöðvarinnar. Á Peistareykjum hafa vinnsluholur gefið háþrýstari gufu en upphafleg hönnun stöðvarinnar gerði ráð fyrir og er markmiðið að setja toppvél inn í vinnslurás stöðvarinnar. Toppvélin er bakþrýst hverfilssamstæða sem vinnur raforku úr mismunaprýstingi gufu niður á gufuveituprýsting. Helstu mannvirki og rask vegna framkvæmdarinnar eru nýjar 3 km safnæðar frá vinnsluholum að toppvél, rafstrengir og yfirbygging vegna toppvélarinnar allt að 1000 m². Helstu umhverfisáhrif framkvæmdarinnar bæði á framkvæmda- og rekstartíma eru taldar vera jarðmyndanir, gróður og áskýnd og landslag.

Fyrirhuguð framkvæmd felur einnig í sér aukningu í rafafli um 9,9 MW_e frá því sem áður hefur hlotið mat á umhverfisáhrifum (sem gerði ráð fyrir allt að 200 MW_e).

Vatnamál

Í matsskyldufyrirspurninni kemur fram að ekki verður augin upptaka úr jarðhitakerfinu og að grunnvatnsnotkun sem þarf í eimsvala rúmum innan núverandi nýtingarleyfis Orkustofnunar sem er allt að 200 l/s úr grunnvatnshlotinu 102-278-2-G Aðaldalshraun-Trölladyngja.

Í skýrslunni er ekki fjallað um affallsvatn frá virkjuninni og hvort breytingin muni fela í sér losun í vatn. Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að framkvæmdin sé í samræmi við þá stefnumörkun um vatnsvernd sem fram kemur í vatnaáætlun og í lögum nr. 36/2011 um stjórn vatnamála. Umhverfismarkmið straum- og stöðuvatna eru að vera í a.m.k. góðu vistfræðilegu ástandi og góðu efnafræðilegu ástandi og grunnvatns að hafa góða magnstöðu og að vera í góðu efnafræðilegu ástandi. Stofnunin bendir á að umhverfismarkmið eru lagalega bindandi og ástandi má ekki hnigna, hvorki tímabundið né varanlega. Áður en leyfi eru veitt er mikilvægt að áhrif framkvæmdarinnar á vatn liggi fyrir svo leyfisveitandi geti tekið afstöðu til þess hvort framkvæmdin sé í samræmi við vatnaáætlun og lög um stjórn vatnamála. Í slíku áhrifamati skulu m.a. vera upplýsingar um:

- Vatnshlotin sem um ræðir, ástand þeirra og umhverfismarkmið¹.
- Áhrif vegna framkvæmdarinnar og hvernig hún hefur áhrif á þá gæðapætti sem notaðir eru til að ástandsmeta vatnshlotin.² Ef greind eru líkleg neikvæð áhrif á gæðapættina vegna framkvæmdarinnar þarf að gera sérstaklega grein fyrir þeim tengslum og umfangi áhrifanna. Einnig hvort umhverfismarkmið munu nást eða ekki. Hér þarf að hafa í huga bæði bein og óbein áhrif.
- Hugsanlegar mótvægisáðgerðir til að koma í veg fyrir neikvæð áhrif (þ.e. ef kemur í ljós að umhverfismarkmiðin náist ekki).
- Samlegðaráhrif allrar starfsemi (núverandi og fyrirhugaðri) sem hafa eða geta haft áhrif á vatnshlotin. Ef framkvæmdin hefur þau áhrif að einhver þeirra gæðapátta sem verða fyrir áhrifum af framkvæmdinni fellur um ástandsflokk þá fellur vatnshlotið á umhverfismarkmiðum.

Starfsleyfi

Í skýrslunni kemur fram að stöðin sé starfsleyfisskyld skv. tl. 6.9 viðauka I í lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir nr. 7/1998, en í tl. 6.9. segir „Föngun koldíoxíðsstrauma frá atvinnurekstri sem fellur undir lög þessi til geymslu í jörðu.“ Jafnframt segir að slíkt leyfi verði gefið út sem viðauki við núverandi starfsleyfi virkjunarinnar frá Heilbrigðisnefnd Norðurlands eystra.

Umhverfisstofnun vill benda á að ekki hefur verið haft samband við stofnunina vegna þess starfsleyfis og að ekki eru gefnir út viðaukar við starfsleyfi annarra leyfisveitanda/stjórnvalda. Jafnframt vill stofnunin fá betri útskýringu á niðurstöðu framkvæmdaraðila um að uppsetning toppvélar og safnæða frá vinnsluholum leiði til starfsleyfisskyldu skv. tl. 6.9 viðauka I í lögum nr. 7/1998 um hollustuhætti og mengunarvarnir.

Friðlýsingar og náttúruvernd

Umhverfisstofnun bendir á að nútímahraun nýtur sérstakrar verndar samkvæmt a. lið 2. mgr. 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd.

Í 61. gr. laganna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufyrirbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýna nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir.

Hellar í Þeistareykjahrauni eru friðlýstir³ sem náttúruvætti. Í hrauninu hafa fundist einhverjir heillegustu hraunhellar sem þekktir eru og búa þeir yfir einstökum fjölda dropasteina og hraunstráa. Dropasteinar eru auk þess friðlýstir á landsvísu með auglýsingu nr. 120/1974. Vernd hellana verður eingöngu tryggð með því að hellisop séu varin auk þess sem svæði á yfirborði hraunsins, þar sem hellarnir eru undir, þarfnast verndar við raski.

¹ [Vatnavefsjá \(vedur.is\)](http://vedur.is)

² [Vatnaáætlun 2022-2027 - Copy \(1\).pdf \(ust.is\)](#)

³ [Hellar á Þeistareykjum](#)

En auk þess eru Jarðhitasvæðið Þeistareykir er nr. 533 á náttúruminjaskrá sem aðrar náttúrminjar en þar segir „Þeistareykir, Reykjahreppi, S-Þingeyjarsýslu. (1) Jarðhitasvæðið á Þeistareykjum. (2) Fjölbreyttar jarðhitamyndanir, gufu- og leirhverir, útfellingar í norðurhlíðum Bæjarfjalls og við Bóndhól. Jarðhitaplöntur.“

Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að við valkostagreiningu séu verndargildi hraunasvæða metin og m.a. tekið tillit til jarðmyndana, s.s. gíga, hrauntraða og hraunfláka og hella við framkvæmdina.

Friðlýsingar æðplantna

Í skýrslunni „Svæðisskipulag háhitasvæða í Þingeyjarsýslum 2007-2025“ kemur fram að á jarðhitasvæðinu á Þeistareykjum megi finna æðplöntuna Naðurtungu *Ophioglossum azoricum*, en hún friðuð og nýtur verndunar skv. Auglýsingu um friðun, æðplantna, mosa og fléttna nr. 1385/2021⁴ í samræmi við 56. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd.

Í 57. gr. náttúruverndarlaga er fjallað um réttaráhrif friðunar. Þar kemur meðal annars fram að öllum er skylt að sýna sérstaka aðgæslu og forðast að raska svæðum þar sem friðað vistkerfi eða friðaða vistgerð er að finna, skaða friðaðar tegundir eða raska búsvæðum þeirra. Markmið friðunarinnar er að vernda og viðhalda fágætum æðplöntum, mosum og fléttum og náttúrulegu gróðurfari og varðveita líffræðilega fjölbreytni í náttúru landsins. Forsendur fyrir friðun æðplantna, eru hversu sjaldgæfar þær eru, takmörkuð útbreiðsla þeirra, fáir vaxtarstaðir, mikilvægi þeirra fyrir líffræðilega fjölbreytni landsins og staða þeirra á válista íslenskra planta.

Umhverfisstofnun bendir á mikilvægi þess að ofangreint komi fram í greinargerð. Auk þess bendir stofnunin á að nauðsynlegt er í samræmi við 8. gr. og 9. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 að sé farið í rannsóknir á svæðinu og friðaðar plöntur kortlagðar, en skv. 8. gr. náttúruverndarlaga skulu ákvarðanir stjórnvalda sem varða náttúruna byggjast, eins og kostur er, á vísindalegri þekkingu á verndarstöðu og stofnstærð tegunda, útbreiðslu og verndarstöðu vistgerða og vistkerfa. Þá skal og tekið mið af því hver áhrif ákvörðunarinnar muni verða á þessa þætti. Í 9. gr. náttúruverndarlaga er tekið fram að ef hættu er á alvarlegum eða óafturkræfum náttúruspjöllum skal skorti á vísindalegri þekkingu ekki beitt sem rökum til að fresta eða láta hjá líða að grípa til skilvirkra aðgerða sem geta komið í veg fyrir spjöllin eða dregið úr þeim. Þá ber að meta áhrif á náttúru svæðis út frá heildarálagi sem á svæðinu er eða það kann að verða fyrir, sbr. 10. gr. laganna.

Í 7. gr. auglýsingarinnar segir að við töku hvers kyns ákvarðana, sem áhrif geta haft á friðaðar tegundir æðplantna, mosa og fléttna, skulu stjórnvöld sýna sérstaka aðgát svo ekki verði gengið gegn markmiðum friðunarinnar, sem nefnd eru hér að ofan. Leita skal umsagnar Náttúrufræðistofnunar Íslands, Umhverfisstofnunar og viðkomandi náttúruverndarnefndar áður en tekin er ákvörðun um framkvæmd sem felur í sér röskun friðaðra tegunda æðplantna, mosa og fléttna. Umsögn þessi uppfyllir ekki umsagnarskyldu skv. 7. gr.

⁴ [Auglýsing um friðun æðplantna, mosa og fléttna. Nr. 1385/2021](#)

auglýsingarinnar, sbr. 57. gr. náttúruverndarlaga. Því er nauðsynlegt fyrir sveitarfélagið að óska umsagnar stofnunarinnar á síðari stigum áður en veitt er leyfi vegna umræddra framkvæmda.

Umhverfisstofnun bendir á að ef friðuðum plöntum er raskað er nauðsynlegt að flytja plönturnar á aðra staði, jafnvel þar sem hinar friðuðu tegundir er að finna, byggja þær upp og vernda í samráði við Náttúrufræðistofnun Íslands.

Niðurstaða

Að mati Umhverfisstofnunar mun fyrirhuguð framkvæmd ekki koma til með að valda umtalsverðum umhverfisáhrifum skv. viðmiðum sem gefin eru upp í II viðauka laga nr. 111/2021 og sé því ekki matsskyld.

Virðingarfyllst,

Ríkey Kjartansdóttir

sérfræðingur

Sverrir A. Jónsson

teymisstjóri